

De adem van haat en verzet

Rik Coolsaet

De wereld is in de ban van het terrorisme, een schimmige, internationaal georganiseerde octopus met ontelbare armen die toeslaan wanneer en waar men dat het minst verwacht. Velen vrezen oorlog en politici en pers reageren nerveus en soms paniekerig. De economie draait op voor de gevolgen en sommige sectoren, zoals de reissector, stevenen af op een inzinking. In verscheidene landen is het leger ingeschakeld. Ambtenaren van de ministeries van justitie en binnenlandse zaken en de politiediensten uit vele landen trachten een internationale coördinatie op te zetten om nieuwe terroristische aanslagen te verijdelen. Een bedreiging voor de hele mensheid, zo omschrijft de Amerikaanse president het terrorisme en velen zijn het met hem eens dat deze ‘dolle honden’ tot elke prijs onschadelijk moeten gemaakt worden.

We zijn niet in 2001 en we spreken niet over de aanslagen van 11 september. We zijn ergens in het laatste decennium van de negentiende eeuw en het eerste van de twintigste. Een periode waarin dynamiet, dolk en pistool regeerden. Het publiek leefde in de ban van het gewelddadig anarchisme. Gelijktijdige aanslagen in een aantal landen wekten de indruk dat er een goed geoliede internationale anarchistische beweging (een contradictio in terminis, zo weten we nu) aan het werk was. Overheidsgebouwen waren het uitgelezen doelwit, als symbool van de arrogantie van de heersende klasse. Zes staatshoofden, waaronder een Amerikaans en een Frans president, werden vermoord, maar ook gewone mensen lieten het leven, en vele anarchisten die samen met hun slachtoffers, ook zichzelf opbliezen.

Barbara Tuchman omschreef het gewelddadig anarchisme ooit als een element (maar slechts een klein element) in de algemene opstand van de lagere klassen. In Frankrijk startten de gewelddadige aanslagen in 1892 en de naam van de allereerste anarchist werd er symbool voor ‘de adem van de haat en het verzet’. Nogal wat intellectuelen en jongeren uit welgestelde families flirtten met het geweld. Op straat werd elke arbeider als een potentieel terrorist beschouwd. Parijs leefde in de ban van de angst voor aanslagen.

In sommige landen iets eerder dan in andere, maar uiteindelijk doofde het anarchistisch terrorisme uit, zij het niet zozeer als gevolg van militair of politieel optreden. De eertijds gevreesde en geminachte arbeidersklasse – in wier naam de anarchisten aanslagen pleegden – dwong langzaam haar rechtmatige plaats af in het politieke en het maatschappelijke bestel, waardoor de arbeider ophield een tweederangsburger te zijn. Het anarchistische geweld had daar helemaal geen aandeel in. Integendeel zelfs, het botste op zijn eigen uitzichtloosheid.

De afgelopen weken is die geschiedenis mij in het hoofd blijven spelen – want vervang ‘anarchistisch’ door ‘islamitisch’ en ‘arbeider’ door ‘moslim’ en je krijgt een leerrijke parallel. De septemberterroristen waren geen ongeschoolde Afghaanse bergbewoners, maar hoog opgeleide individuen uit Egypte en uit de Emiraten, die soms jaren in het Westen hadden geleefd en gestudeerd. De aanslagen waren niet zozeer gericht tegen de Westerse democratie en de vrijheid, zoals sommigen hier wat al te snel concludeerden, maar uitgerend tegen de symbolen van de Amerikaanse macht. Deze is zichzelf de afgelopen vijf jaar steeds meer als een welwillende grootmacht gaan presenteren, wat de rest van de wereld flink op de heupen is gaan werken en door sommigen als arrogantie werd omschreven. Meer nog, in dat deel van de wereld waar de Palestijnse kwestie een erg gevoelige snaar raakt, had die wrevel zich al eerder omgezet in de overtuiging dat uitgerend de Verenigde Staten verantwoordelijk zijn voor de dagdagelijkse gruwels, vernedering en onderdrukking van de

Palestijnen en, bij uitbreiding, voor de duurzame achteruitstelling van de Arabische en de moslimwereld. Wij, hier in het Westen, mogen dat een overtrokken en ontorechte redenering vinden, het beeld van de Grote Satan leeft wel degelijk in de geest en het hart van velen.

Die parallel is een reden te meer om het gebruik van het woord 'oorlog' te schuwen. Het is menselijk en dus begrijpelijk dat vele Amerikanen dit zo aanvoelen. Het is immers bijna twee eeuwen geleden dat de laatste buitenlandse vijand hun grondgebied direct bedreigde (dat was in 1814 toen de Britten het Witte Huis afbrandden). Maar vandaag is het woord misleidend en misplaatst. Voor de meeste mensen is oorlog immers een emotioneel erg geladen woord. Het roept bovendien de simplistische verwachting op van een conflict met een duidelijk omschreven vijand die kan overwonnen worden als er maar voldoende militaire middelen ingezet worden, waarna opnieuw vrede zal heersen.

Stel dat het antwoord op de septemberterreur zich enkel zou beperken tot militaire acties en een mondiale anti-terroristische coalitie onder leiding van de Verenigde Staten, dan zal het eindresultaat wellicht zijn dat het al-Qaida-netwerk van Osama bin Laden zal ontmanteld zijn en misschien zelfs dat Afghanistan eindelijk van zijn Taliban-regime af zal zijn, maar van vrede zal er geen sprake zijn, want de terreur zal blijven gedijen op de frustratie in het Midden-Oosten en de achteruitstelling elders in de wereld.

De cruciale vraag lijkt mij daarom niet te zijn niet hoe de Verenigde Staten de komende twee weken zullen optreden (ik denk dat wij ons hierover geen enkele illusie hoeven te maken), maar net daarna en in de komende maanden en jaren. Zal de Verenigde Staten blijven vasthouden aan het imperiaal aandoende unilateralisme dat onder de tweede Clinton-administratie aan de oppervlakte was gekomen en met de huidige president consequenter, maar ook meer onbehouden, werd doorgetrokken ?

Of zal de septembertragedie bijtijds doen beseffen dat we toe zijn aan een nieuwe poging om de nu al vijf decennia oude bezetting van Palestina op een voor Palestijnen en Israëli's aanvaardbare manier op te lossen, dat de Iraakse kwestie niet langer uitzichtloos mag blijven aanslepen, dat de spanning tussen *haves* en *have-nots* in deze wereld niet eindeloos kan gerekt worden en dat het wellicht niet raadzaam is dat regeringen die een minderheid van de wereldbevolking vertegenwoordigen, blijven uitmaken wat goed is voor de rest van de mensheid. Zonder zulk een inspanning blijft de humus een kweekgrond voor fanatieke wanhoop en voor toekomstige generaties terroristen, die misschien niet morgen, maar misschien overmorgen kunnen toeslaan en de dag nadien en de dag nadien. Een wereld van botsende beschavingen is niet de wereld die ik mijn kinderen wil nalaten.

(Knack, 26 september 2001)